

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Milli
Mücadelede
Atatürk ve
Basın I

Prof. Dr. Yücel Özkay

Milli Mücadelede Atatürk ve Basın II

Prof. Dr. Yücel Özkaya

**MİLLÎ MÜCADELEDE
ATATÜRK VE BASIN
II**

Dizgi - Yayımlayan:
Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Baskı: Çağdaş Matbaacılık ve Yayıncılık Ltd. Şti
Ocak 2001

Prof.Dr. YÜCEL ÖZKAYA

**MİLLİ MÜCADELEDE
ATATÜRK VE B A S U N
II**

Cumhuriyet

İÇİNDEKİLER

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.	7
Sansür ve Matbuat ve istihbarat Müdiriyet-i	
Umumiyesi.	9
BEŞİNCİ BÖLÜM.	23
Atatürk'ün Çıkarttığı Gazeteler.	25
a) Irade-i Milliye Gazetesinin Çıkarılması.	25
b) Hakimiyet-i Milliye'nin Yayını.	29
SONUÇ.	47
BİBLİYOGRAFYA	49
BELGELER	53

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SANSÜR VE MATBUAT VE İSTİHBARAT MÜDÜRİYETİ UMUMİYESİ

Daha önce de belirttiğimiz üzere Mustafa Kemal Paşa, zararlı yayınların Türk kamuoyuna ulaşmasını ve halk arasında bu yüzden karışıklık çıkmasını istememekteydi. Zararlı yayınların kamuoyuna yayılmaması için, 6 Mayıs 1920'de bir sansür talimatnamesi çıkarılmış ve 20 Mayıs 1920 tarihli H^{akk}for^{et}-i M^{niye}'d^{fi}. yayımlanmıştı. 19 maddelik bu talimatnamenin ilk maddesi, İstanbul ile her çeşit resmi haberleşmenin yasak olduğu, sahildeki ilk sansür merkezlerinde İstanbul'dan gelen resmi yazışmaların durdurulup gene İstanbul'a gönderilmesi ile ilgilidir. İkinci madde, İstanbul gazetelerinin taşraya girmesinin yasak olması konusundadır. Bütün İstanbul gazeteleri sahil sansür merkezlerinden geriye yollanacaklardı. Bu gazeteleri ve resmi evrakları kabul eden ya da geriye göndermeyen memurlar "Hiyanet-i Vataniye" Yasası ile yargılanacaklardı (128). Görü-

(128) Hakimiyet-i Milliye Gazetesi (Ankara), No.31.

luyor ki İstanbul basını Anadolu hareketinden bahsetmekte, yalnız Padişah ve İstanbul hükümetinden bahsetmekte, ancak Ankara da bu yararsız basımın Anadolu'ya girmesini önlemekle misilleme yapmakta ve halkın aldatılmasını önlemektedir. Sansür yasasına göre bakanlara ve resmi makamlara gönderilecek yazılar sansürden geçememekte, bu da bir ikilik çıkmasına neden olmaktaydı. 4 Temmuz 1920'de, bakanlara ve resmi makamlara gönderilecek yazıların da sansürden geçirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşüldü. Mustafa Kemal Paşa, toplantıda sansüre gerek olup olmadığının tartışılmasının gerektiğini, sansürü uygulayacak olan heyetin de sansüre bağlı olması, eğer olmak istemezlerse, mülkiye memurlarının, kumandanların, halkın da aynı haktan yararlanma yoluna gidebileceklerini, bunun ise uygun olmadığını, sansürün kalkmasının henüz zamam olmadığını vurgulamıştır (129). 1920 günü, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde konuşulmuş: 3 Mayıs 1920 tarihli yedi kişilik istihbarat şubesinin teşkili ve üyelerinin genel heyetten seçilmesi konusunda verilmiş olan tahrir görüşülmüştü. Meclis Başkan Vekili Celaleddin Arif Bey istihbarat şubesinin teşkilinin önemli olduğunu belirtmiş, konuşmalar sonunda 15 kişilik bir komisyon kurulmuş ve bunlar yayım heyetini de oluşturmuşlardır (130). Ancak, haberlerin yerine ulaşmadığı yolunda yakınmalar bir hayli artmıştı. Haberler gerçekten her yere ulaşamıyordu. Millet haber-

(129) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, Ankara 1961, s.122.

(130) Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, C.I, Devre I (3. celse), 4.5.336, s.212-213.

siz kalıyordu. Yakınmalar Ankara'ya ulaşıyor ve büyük ölçüde Ankara'yı meşgul ediyordu. Elimizde bu yakınmalar ile ilgili pek çok örnek vardır.

15 Mart 1920'de, Samsun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Süleyman Bey, Ankara Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Temsiliyesi Başkanlığı'na çektiği telde, bir haftadan beri memleketin geleceği hakkında hiçbir haberin kendilerine ulaşmadığını ve gene, Adana, Birecik, Maraş, Urfa, Bitlis, Diyarbakır, Siirt, Erzurum, Bayburt, Aşkale, Van merkezlerine postanece emanet kabul edilmemesinin endişe uyandırdığını, memleketin geleceği konusunda iyi, fena haberlerden günü gününe haberdar olmak istediklerini açıklamaktaydı (131). Hasankale'de Müdafaa-i Hukuk Heyeti adına Bekir Bey, 17 Mart 1920'de Ankara'daki Heyet-i Temsiliye Başkanlığı'na gönderdiği telde, on beş gündür durum hakkında hiçbir bilgi alınamadığını, önemli bir yerde olan Pasinlilerin mevcut durumdan haberdar olmak istediklerini belirtiyordu (132). 18 Mart 1920'de, Mustafa Kemal Paşa, Hasankale Müdafaa-i Hukuk Merkezi'ne gönderdiği telde ise, ister istemez bilgileri kolorduya ve vilayete yazdıklarını, ayrıca kendilerine de bilgi vereceklerini duyurmuştu (133). Aynı şekilde, 17 Mart'ta, Arapkir Müdafaa-i

(131) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Dosya 336/24, Fihrist 16, Belge 20.

(132) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 17, Belge 21.

(133) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 17/1.

Hukuk Cemiyeti Başkam Nafiz Hasan, Urfa ve Ayıntap'ta bilgi alınamadığını (134) Ankara'ya yazmış, 19 Mart'ta Ankara'da Heyet-i Temsiliye adma Mustafa Kemal, Arapkir'e, genel durum hakkında vilayetlere bilgi verildiğini duyurmuş (135), gene Ankara Heyet-i Temsiliye'den Fahri, Elaziz'e bilgi gönderildiğini açıklamıştır (136). Görüldüğü üzere, her yer bilgi edinmek için Ankara'ya başvurmaktadır. Bu da örgütlenme yolunda önemli bir adım ve Anadolu'nun Ankara'ya güveninin önemli bir örneğidir. Mustafa Kemal Paşa, bu konuya eğilerek gerekli tedbirleri almıştır. Nitekim, 19 Mart 1920'de, vilayetlere, bağımsız mutasarrıflıklara, Müdafaa-i Hukuk Heyet-i merkezilerine çektiği telde, içinde yaşanan bu buhranlı günlerde habere her yerin gereksiniminin olduğunu anlaşıldığını, bunun için birçok yerden Ankara'ya telgraf geldiğini, halkın bu genel gereksinimini temin ve genel durum hakkında bütün milletin aydınlatılmasını rica etmişti (137). Buna karşın yakınmalar kısa bir süre daha sürmüştür. 20 Mart 1920'de, Malatya'dan yalanma olunca Mustafa Kemal Paşa "Şimdiye kadar verilen istihbarat aynen verilecektir. Vilayetten tebliğ edilmiyor mu?" diye sormak zorunda kal-

(134) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 17/1-2.

(135) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 18.

(136) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 18/1.

(137) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 19.

miştır (138). 21 Mart 1920'de, Düzce Kuva-yı Milliye Komutanı Mahmut Nedim, Ankara'da Heyet-i Temsiliye Başkanlığı'na gene haber alamamaktan doğan sıkıntıyı dile getirdiğı gibi (139), 26 Mart'ta Elaziz'de çıkan Şark gazetesinin müdürü Aziz, Milli Mücadele için yardım yapmanın kendilerinin de görevleri olduğunu, tebliğlerin yayınlanması için kendilerine de gönderilmesini rica etmiştir (140). 29 Mart'ta, Heyet-i Temsiliye adına Mustafa Kemal verdiği cevapta, Heyet-i Temsiliye istihbarat raporlarının vilayet ve Müdafaa-i Hukuk Heyet-i merkeziyelerine verildiğini, artık bütün gazetelerin adreslerinin de buraya ekleneceğini ve kendilerine de gönderileceğini açıklamıştır (141). Ancak, gene de haberlerin gazetelere ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü, Karahisar'dan 1 Nisan 1920'de yazılan yazıda haberlerin gazetelerine gelmediğı bildirilmiş, bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa yazı üstüne "Her tebliğı tekmil Anadolu gazetelerine verecektik" diye not koymak zorunda kalmıştır (142).

(138) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 20.

(139) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 21.

(140) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 22/1.

(141) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 22.

(142) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 22/2.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde milletvekillerinden bazdan da Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nin iyi çalışmadığını Meclis'te konu edince, 26 Eylül 1920'deki tartışma sırasında Mustafa Kemal Paşa söz almış ve gerçeğin ortaya çıkması için, sorumlulara soru sorup onların bu gecikmeler konusunda fikirlerinin alınmasının doğru olacağını, ondan soma karar verilmesinin iyi olacağını ileri sürmüştü (143),

Ulusal Bağımsızlık Savaşı başladığından bu yana Anadolu'da basın, kuvvetini ve sesini işittirmeye başlamıştır. Önceleri Anadolu basını çok zayıf durumdayken, Ulusal Bağımsızlık Savaşı sırasında kuvvetlenmiş ve sesini duyurmaya başlamıştır. Hatta Kastamonu'da yayınlanan Açıksöz gazetesi, bir zamanlar İstanbul'un Anadolu'ya daha üstün olduğunu hatırlatmış, ama "artık halkı aydınlatan ve bilgi veren İstanbul değil, Anadolu'dur" diyerek, İstanbul'un eski öneminin kalmadığını ileri sürmüştür (144). Mustafa Kemal Paşa da, 28 Eylül 1920'de, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada bunun daha da etraflıca anlatmıştır. Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'da basının mevcut olmadığının söylendiğini belirtmiş ve "Anadolu'da bir sene evvel, altı ay evvel matbuat denecek bir şeyler yoktu. Bunu hepimiz biliriz. Fakat, bugün hakikaten Anadolu'da matbuat vardır ve bu matbuat, yine

(143) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, Ankara 1961, s.122.

(144) Açıksöz Gazetesi (Kastamonu) 20 Temmuz 1919, sayı 6.

Anadolu'da oluşan mesainin neticesidir. Hemen hemen mühim bir merkezimiz yoktur ki orada bir gazete çıkma-mış olsun. Demek ki Anadolu'da matbuat vardır. Binaena-leyh matbuat ihmal edilmemiştir. Efendiler, bu matbuatın vücut bulması için ilk teşebbüsler yapılmış ve vücut bulmuştur" demiştir. Mustafa Kemal Paşa, basın mensupla-rının durumlarma da değinmiştir: "Hayatlarını idame (sr-drme) etmek için maddi muavenet (yardım); fakat ihti-mal ki mevzubahis edilmek lazım gelen en mühim ve ha-kiki muavenet (yardım), fikri muavenet olacaktır ki bu da yapılmıştır. Bütün gazetelere ne yolda idare-i kalem ede-ceklerine dair tarafımızdan talim verilmiştir ve bütün mat-buatımız bu dairede ifa-yı vazife etmektedir (görevim yap-maktadır)" demiştir. Ancak bunlardan bir gazetenin ms-tesna tutulması gerektiğim belirten Mustafa Kemal, bu ga-zetenin de Yeni Dünya gazetesi olduğunu belirterek, bel-ki genel müdürler görevlerinde daha yem olduklarından, genel durumu tamamiyle anlayamadıklarını, kısa sürede görevlerini tam yapamamalarını, ihtam sonucu olduğunun sanılmadığını ileri srmştir (145).

Görülüyor ki haber alma, dağıtma, istihbarat şubeleri kurmada geniş .bir çalışma mevcuttur. Her yerde istihbarat şubeleri açılmaktadır. Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi de kendisinden istenen bilgileri, istenen yerle-re iletmeye çalışmıştır. Bu konuda kendisine pek çok baş-

(145) Atatrkn Söylev ve Demeçleri I, Ankara 1961, s. 125-126.

vurular olmaktaydı. Örneğin I. Sıkıyönetim Mahkemesi, Matbuat Genel Müdürlüğüne 26 Aralık 1920'de başvurmuş ve 1919'a ait Tasvir-i Efkar'm nüshalarının kendilerine ulaştırılmasını istemişti (146).

İstihbarat subaylarına ulusal bağımsızlık savaşı boyunca çok iş düşmüştür. Basın ile ilgili bilgilerin, ajans haberlerinin zamanında öğrenilip Ankara'ya ve diğer yerlere ulaştırılmasında istihbarat subayları etkili olmaktaydılar. İnebolu'daki İstihbarat Subayı Şevki Bey, Erkan-ı Harbiye Başkanlığındaki Fevzi Bey'e, 19 Ekim 1920 tarihli şifresine karşılık olarak çektiği telde, Ziyat Bey tarafından gönderilen gazetelerin İnebolu'da bir bir açılıp sarıldığını, postanelere gönderildiğini açıklıyordu. Ancak fırtına nedeni ile bazen gazete ulaşımında aksamalar ve karışıklıklar oluyordu (147).

Basın ile ilgili bilgiler ve haberler Anadolu'ya, daha çok Ereğli ve Zonguldak yoluyla ulaşıyordu. Ama, az önce bahsettiğimiz gibi bu da bazı gecikmelere neden olmaktaydı. Bunun önlenmesi için 24 Kasım 1920'de, İnebolu İstihbarat Subayı Şevki Bey'e, Erkân-ı Harbiye Başkanlığından yazılan yazıda, haber iletiminin gene eskisi gibi, İnebolu üzerinden yapılması, ancak olağanüstü hallerde Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti emrindeki Ragıp Bey aracılığı-

(146) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstiklâl Arşivi, Klasör 459. Dosya 1914, Fihrist 89.

(147) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstiklâl Arşivi, Klasör 638, Dosya 19, Fihrist 3/3.

lııyla Zonguldak üzerinden yapılması düşünölmüştü. Ayrıca, Ajans ve gazeteler gibi zabıt ceridelerinin de gönderilmesine çalışılacağı, ancak, bunların çok az gönderilebileceğı, oradaki basın matbaalarından yararlanılması, İleri gazetesinin Meclis zabıtlarını basıp dağıttığının öğrenildiğı bildiriliyor; İnebolu'dan gönderilen Ankara gazetelerinin birer sayılarının İstanbul gazetelerine de yollanması isteniyordu (148).

Göröldüğü üzere, haber dağıtım yoluyla bir dizi tedbirler alınmıştır. Artık, Anadolu eskisi gibi habersiz kalmamaktadır. Bu konudaki yakınmalar da yok denecek kadar azalmıştır.

İnebolu'dan, İstanbul gazetelerine Ankara gazetelerinden birer sayı gönderilmesi ile İstanbul basını ile Anadolu basını arasında bir bağ kurulmuş olmakta ve İstanbul basını da Anadolu olaylarını öğrenebilmektedir. Artık, İstanbul'a haber gönderme yükünü yalnızca Bursa taşımamaktadır.

Gazeteler ve gazetecilerle istihbarat subayı ilgilenmekte ve bu işlerle ilgili paralar gerekli göröldükçe Ankara tarafından ödenmekteydi. Gereksiz harcamalar olduğı takdirde istihbarat subayı uyarılırdı. Fransızların Journal gazetesinin muhabirine gereksiz yere üçbinbeşyüz kuruşluk yemek yediğini, "Masrafı Ankara Hükümeti verecektir",

(148) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstiklâl Arşivi, Klasör 638, Fihrist 3.

diye ısrar ettiğini ve vapur kaptanı bu yüzden kendisini dışarıya çıkarmaya kalktığından, bu parayı kendisinin ödediğini belirtir(149). Ancak, istihbarat subayı ödenen parayı istediğinde kendisine, bu şahsın Anadolu'ya hükümetin emriyle gelmediği bildirilmiş; kendisine de bu parayı ödemek için kimden emir aldığı ve niçin ödediği sorulmuştur. Ayrıca, istihbarat subayının görevinin ne olduğu da kendisine açıklanmıştır. Herhangi bir husus hakkında dikkat çekecek bir olay ortaya çıktığında, istihbarat subayı olarak "bizi haberdar etmeniz vazife olabilirse de vazife-i istihbariye ve irtibatiye haricindeki" işlerle uğraşmamak gerekir, denmiştir(150).

1920 yılının sonlarında artık Anadolu basını güçlenmiş, haber alma teşkilatlan gelişmiş, hemen her yerde istihbarat şubeleri kurulmuş, istihbarat subayları görevlerini eksiksiz olarak yerine getirmek için canla başla çalışmaya başlamışlar, artık Anadolu kamuoyu habersiz kalmaz olmuştur. Bütün bu işlerde Mustafa Kemal Paşa'nın az önce bahsettiğimiz çalışma ve çabalarının, isteklendirme ve yönlendirmelerinin büyük katkılan olmuştur.

Ankara Matbuat ve istihbarat Müdürlüğü, Anadolu'nun her yerinde matbaaların ihyası için çalışmakta, Amasya Merkez Ordu Kumandanlığı da bu konuda çalış-

(149) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstiklal Arşivi, Klasör 639, Fihrist 13/2.

(150) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstiklal Arşivi, Klasör 638, Fihrist 13,13/21.

malar yapmaktaydı. Ayrıca, Amasya Merkez Ordu Kumandanlığı, bu gazetelerin satılabilmesi ve okunması için öneriler de getirmekteydi. Amasya Merkez Ordu Kumandanlığınca, 17 Şubat 1921 'de, Ankara Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü'ne çekilen telde, ayrıca, bu işi yapmak için "İrşat heyetleri teşkil"inin gerekli olduğu da vurgulanmaktaydı: (151)

"Amasya. 17.2.37.

Numara. 122.

Ankara'da Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesine,

C-16 Şubat 37 tarih ve 411 numaralı tahrirata:

1 - Sancaka merkezleri mekatib-i Sultaniyye ve mülkiye ve mülkiye muallimlerimizin memleketin bizim ulema ile erbabı fazıl ve kemalinden birer irşad heyeti teşkil etmek ve bu heyetleri şu vazife ile tanzif etmek:

a- Yekdiğeri ile temas ve irtibat peyda etmek,

b- Her heyet bulunduğu mahaldeki matbaaların ihyası ile halk lisanında birer gazete tesisine çalışmak, çıkartıkları gazetelerden birer nüshasını köylere göndermek, kendisini ahaliye sevdirmek, mutasarrıflar bu gazetelerin

(151) İstiklal Arşive, Klasör 729, Dosya 3(-13), Fihrist 27.-

abone bedelatı(nı) köylerden kemali seyr ve suhuletle tahsil edebilecekleri cihetle gazetelere bir menbaı varidat temin edilmiş olur. Bu varidat ile köy mekteplerine mahsus kitaplar tabh ve tevziine irşad heyetlerinin uhdei hamiyetlerine tevdi etmek.

1- Matbaai fıkdan olan sancak merkezlerinden olmaları matbaaların nakli esbabını temin etmek

2- Matbuat müdüriyet ajansları halkı alakadar edebilmek için sair münasip köydeki havadisleri bu irşad heyetlerine tebliğ etmek kumandanlıkça acilena yapılması lazımgelen hususatı bunlardan ibaret olduğu beyaniyle arz-ı muhalefet olmadan (27-1)..."

Merkez Ordusu Kumandanlığı, Ankara'nın isteğine göre, Ankara'da bir matbaa kurulması için çalışmalara başlamış ve 6 Mart 1921 'de, Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü'nden aldığı bir yazıya göre, Merzifon Matbaasından uygun bir fiyatla matbaa satın alınabildiği takdirde, bunun Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü'ne gönderileceğini bildirmişti(152). Çalışmalar sonunda Merzifon'da iki matbaa olduğu ortaya çıkmıştı(153).

Anadolu'da da, matbaa genişletme çalışmaları hızlandırılmıştı. 21 Mart 1921'de, 15.,Fırka Komutanlığı'ndan, Amasya'daki Merkez Ordu Kömutanhğı'na çekilen telde,

(152) İstiklal Arşive, Klasör 729, Dosya 3(-13), Fihrist 33.

(153) İstiklal Arşive, Klasör 729, Fihrist 34/1,34, 35,36.

İstanbul'da bir matbaa makinasının 1600 liraya satılmakta olduğu, bunun Samsun'a getirilmesi ile Samsun'daki Aksi Seda Gazetesi'nin daha büyük hacimli olarak basılabileceği ve bu konuda kolaylıklar sağlanabileceği ifade olunmaktaydı. Bu kolaylıklar, İstanbul'dan Samsun'a nakil nedeniyle, nakil ücretleri, kömür vergisi ve diğer muafiyetlerin uygulanacağı şeklindedir. Daha önce kullanılmış olan bu malana, sekiz sandık içinde nakil için hazır beklemektedir. Ancak, yeni harfler satın alınması gerekmektedir. O tarihlerde, 16 puntoluk harflerin her okkası 240 kuruştur. 200 okka (bir okka 1282 gram) harfin bu gazete için yeterli olduğu da saptanmıştı. Kurşun ve diğer malzemelerin de, ayrıca satın alındığı anlaşılmışsa da, fiyatları henüz öğrenilememişti. Ancak, bunların fazla bir fiyat tatmayacağı düşünülmekteydi (154).

Görüldüğü üzere, Samsun'da ulusal bağımsızlığı destekleyen Aksi Seda Gazetesi için Ankara hükümeti ve ulusal ordu tarafından her türlü yardım yapılmakta ve kolaylık gösterilmektedir.

Bu arada, İstanbul'da ve yurt dışında basılan ve Anadolu'ya gönderilen gazeteler de burada dikkatlice incelenmekteydi. Hangi gazetelerin Anadolu'ya geldiği, ayrıca Ankara'ya bildirilmekteydi. Nitekim, 15. Fırka Komutanı, 20 Nisan 1921 'de, Merkez Ordusu Komutanlığına çektiği telde, Samsun'a 800 adet Peyamı Sabah gazetesinin

(154) İstiklal Arşivi, Klasör 729, dosya 3(-13), Fihrist 44.

(155), 23 Nisan 1923'te de İstanbul'da yayınlanan Türkçe gazeteler ile, dokuz adet Tan ve sekiz adet Times gazetesinin^ 56) gönderildiğini açıklamaktaydı.

(155) İstiklal Arşivi, Klasör 729", dosya 3(-13), Fihrist 51.

(154) İstiklal Arşivi, Klasör 729, dosya 3(-13), Fihrist 52.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ATATÜRK'ÜN ÇIKARTTIĞI GAZETELER

a) İrade-i Milliye Gazetesinin Çıkarılması

Mustafa Kemal Paşa, i 1 Eylül 1919'da Sivas Kongresi sona ererken, ulusal bağımsızlık savaşının önemini, yapılacak işleri, mevcut durumu önce kendi milletine anlatmak kararına vardığından, gazete çıkartmak gereğini duydu. Sivas Kongresi'nin üyelerinden ve Sivas'ın emektar öğretmenlerinden Rasim Hoca ile konuşarak bir gazete çıkaracağını, bunun sorumlu müdürlüğünü üzerine alacak, güvenilir bir kişinin gerektiğini söyledi.

Rasim Hoca derhal araştırmaya başlayarak öğrencilerinden yirmi iki yaşındaki Selahattin'in bu işte güvenilir kişi olacağını söyledi. Gazeteyi çıkarmak için Sivas Valisi Reşit Paşa'dan izin alındı. Gazetenin adı da başlık altı da Mustafa Kemal tarafından konuldu. 14 Eylül 1919 tarihini taşıyan gazetenin yazılan tamamen Mustafa Kemal Paşa'nın direktifleri ile yazılmıştır.

Sivas vilayetindeki matbaada basım işleri, Meşrutiyet

döneminde getirilen ve kolla çevrilen bir baskı makinesi ile gerçekleştiriliyordu. İstanbul aydınlarının gazeteden yararlanması ve ulusal bağımsızlık savaşının safhalarından bilgi edinmeleri de düşünülüyordu. Çünkü, bu önemli bir husustu. Bunun için şu yola başvuruldu. Sivas vilayeti Baytar Dairesinin kaşesi zarf olarak kullanıldı ve Ulusal Bağımsızlık Hareketinin organı olan "İrade-i Milliye" bu yol ile İstanbul'a sokulabildi (157).

İrade-i Milliye gazetesinin bütün sayfaları Ulusal Bağımsızlık Savaşı ile ilgili birimleri kapsamaktaydı. Mustafa Kemal Paşa'nın bildirileri, Heyet-i Temsiliyenin kararları, çeşitli yazışmalar "İrade-i Milliye'nin" başlıca kaynak ve konularıydı. İrade-i Milliye'nin ne olduğu, niçin bağımsızlık savaşına girildiği, neler yapıldığı, memleketin neden bu duruma düştüğü, şu andaki mevcut durum kamuoyuna bu gazete vasıtasıyla duyurulmaktaydı.

İrade-i Milliye'nin ilk sayısı 14 Eylül 1919'da çıkmış olup dört sayfa idi.

İrade-i Milliye'nin bu ilk sayısında, İstanbullu Gazetesi İsmail Hami (Danışment)'nin önemli bir yazısı, Kongre haberleri, Mustafa Kemal Paşa'nın Kongre'yi açış nutku, Kongre'nin Padişah'a çektiği tel, millete hitap eden beyanname, Mustafa Kemal'in Mayıs ayında Havza'da Padişah'a yolladığı telgraf yer alıyordu. Diğer sayılar da bu şekilde

(157) Fuat Süreyya Oral, Türk Basın Tarihi (1919-1969), Ankara, 1968, c.n, s.40-41, Ömer Sami Coşar, Milli Mücadele Basmı, İst. (Basım tarihi yok), s.115.

ulusal bağımsızlık savaşının amaçlarını ve gelişimini belirten yazılarla sürüp gitmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Sivas'ta olduğu süre içinde gazetenin yazılan ile yakından ilgilenmişti. Gazete, Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'ya hareketi ile 18 Aralık 1919'daki sayısından itibaren Mustafa Kemal'in kontrolünden çıkmıştı.

İrade-i Milliye, Mustafa Kemal Paşa'nın denetiminden çıktıktan sonra, bu gazete hakkında istekler, yakınmalar ortaya çıkmıştır. Mustafa Kemal, 18 Aralık 1919'da arkadaşlarıyla Ankara'ya gitmek üzere Sivas'tan ayrılmasına (158) ve Ankara'ya gelmesine karşın, İrade-i Milliye hakkındaki yakınmalar kısa sürede Mustafa Kemal Paşa'ya iletilmiştir. Nitekim Niğde'deki II. Fırka Komutanı Mümtaz Bey 30 Ocak 1920'de Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği şifre telde, Sivas'ta daha önce yayınlanmakta olan İrade-i Milliye gazetesi adına abone olan kişilerin isimleriyle, abone bedeli olan ikibinaltmış kuruşun 8 Aralık 1919'da Sivas'taki İrade-i Milliye Gazetesi Müdürlüğüne gönderildiğini, ama bu gazetenin kendilerine yollanmadığını[^], artık bu gazete yönetimine itimadın kalmadığını, bu yüzden de abone kaydının başanlı olamayacağını belirtmekteydi. Mümtaz Bey ayrıca, toplanmış abone paralannın Ankara'da yayınlanacak olan Hakimiyet-i Milliye gazetesi adına çevrilmesini ve böylece daha çok abone sağlanmasının mümkün

(158) Fuat Süreyya Oral, a.g.e., s.41.

olacağını da dile getirmekteydi (159). Mustafa Kemal Paşa, Niğde II. Fırka Komutam Mümtaz Bey'e, 15 Ocak 1920'de verdiği cevapta, Irade-i Milliye gazetesinin çıkarılmasında Heyet-i Temsiliye Sivas'ta iken yazı işlerinde yardımcı olduğunu, Irade-i Milliye'ye ait abonelerin başka bir gazeteye devrinin olanaksız olduğunu, Sivas Heyet-i Merkeziyesine abone sahiplerine aksamadan gazete göndennelerini duyuracağını bildirmekteydi.

Mustafa Kemal Paşa, Hakimiyet-i Milliye'nin, aym amaçla kurulduğunu ve yazı işlerinin tamamen kendi gözetiminde olan başka bir gazete olduğunu hatırlatmakta, bu yüzden bu gazeteye abone naklinin doğru olmadığını, ama Hakimiyet-i Milliye'nin her tarafa çok olanmasını sağlanmasını da istemekteydi (160). Ayrıca, Mustafa Kemal Paşa, Sivas Heyet-i Merkeziyesine 15 Ocak 1920'de yazdığı bir yazıda, irade-i Milliye gazetesinin abonelere sürekli gönderilmediği yolunda yakınmaların olduğunu, gazetenin abonelerine düzenli gönderilmesi gerektiğini hatırlatmaktaydı (161). Görüldüğü üzere, Mustafa Kemal Paşa Sivas'ta bulunduğu ve gazetenin yazılan ile ilgilendiği sıralarda hiçbir yakınma olmadığı halde, Mustafa Kemal Si-

(159) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstiklal Arşivi, Klasör 29, Dosya 1336/24, Fihrist 21.

(160) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstiklal Arşivi, Klasör 29, Fihrist3.

(161) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstiklal Arşivi, Klasör 29, Fihrist 4/23, 4/27.

vas'tan ayrıldıktan sonra bazı yakınmalar ortaya çıkmıştır. Ancak Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da olmasına karşın, bu yakınmalar ile ilgilenmiş, ulusal bağımsızlık savaşının önemli yayın organlarından biri olan İrade-i Milliye 'nin her yere ulaşmasını sağlamak amacıyla gerekli girişimlerde bulunmuştur (162).

b) Hakimiyet-i Milliye'nin Yayını

Mustafa Kemal Paşa, İrade-i Milliye gazetesini Ankara'ya getirmek istemiş, ama Sivaslılar, bunun Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nı anlatan canlı bir anıt olarak kalmasını isteyince İrade-i Milliye'nin Sivas'ta çıkması daha uygun görülmüştü.

Mustafa Kemal Paşa, Ankara'ya gelişinin ikinci günü, yine bir gazete çıkarmak ve böylece ulusal bağımsızlık savaşının amaçlarının ve yapılan işlerin Ankara'dan bütün yurda duyurulmasını istedi. Gazetenin ismini bizzat kendisi koydu.

Yazı işleri müdürlüğüne, Mustafa Kemal'in çok sevdiği ve inandığı yedek subay Recep Zühtü (Soyak) getirildi. Hakimiyet-i Milliye adıyla gazete, 10 Ocak 1920'den itibaren haftada iki kez yayınlanmaya başladı. İlk sayıda, birinci sayfayı tamamen kaplayan "Heyet-i Tahririye" imza-

(162) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstiklal Arşivi'nde bilgi mevcuttur.

lı yazı, Mustafa Kemal tarafından Hakkı Behiç'e not ettirilerek yazılmıştı (163).

Gazetenin ilk sayısında Hakimiyet-i Milliye'nin çıkış sebebi ve adının neden bu şekilde konduğu şöyle açıklanmıştı: "Bugünden itibaren mevki-i intişara çıkan ve sütunlarında bütün Anadolu ile onu alakadar eden muhitlerin ahval ve hadisatını ihtiva edecek olan gazetemize bu ismi tesadüfi olarak vermedik. Gazetemizin ismi, aynı zamanda takip edeceği tarihi mücadelenin de nev'idir. Şu halde diyebiliriz ki Hakimiyet-i Milliye'nin mesleği, milletin müdafaa-i hakimiyeti olacaktır." Hakimiyet-i Milliye gazetesinin doğuş nedeni de şöyle açıklanmıştır: "İşte Kuvay-ı Milliye, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı bu ızdırann mevlûdu ve bu ahval ve hadisatın netice-i tabiiyesidir. Hakimiyet-i Milliye gazetesi de bu hadisaden doğuyor." (164)

Hakimiyet-i Milliye, ilk sayısında açıkladığı gibi, bütün Anadolu ile onu ilgilendiren durum ve olayları kapsayan haberleri verecektir. Hakimiyet-i Milliye, "Milletin müdafaa-i hakimiyeti" olacakta. Heyet-i Tahririye imzalı yazıda, Türkiye'nin son durumuna değinilmekte, yapılan hainlikler Müdafaa-i Hukuk" teşkilâtının doğmasının bu şartlardan kaynaklandığı ve Hakimiyet-i Milliye'nin de bu

(163) Fuat Süreyya Oral, Türk Basın Tarihi (1919-1965), C.H, Ankara 1968, s.42, Ömer Sami Coşar, Milli Mücadele Basını, ist (Basım tarihi yok), s.123.

şartlar yüzünden yaym hayatına girdiği vurgulanmaktadır. Daha soma, artık milletin uyandığı, milletin hür ve bağımsız yaşayacağı, ilerlemeye muhtaç olduğu, gazetenin de bu amaca hizmet edeceği açıklanmaktaydı (165).

Hakimiyet-i Milliye gazetesi, kamuoyuna Kuvay-ı Milliye'nin ne olduğunu, ne için kurulduğunu, ne yapmak istediğini de anlatmakta, bu önemli konuda kamuoyunun aydınlanmasına yardım etmektedir.

Hakimiyet-i Milliye'nin 11 No'lu sayısında, Kuvay-ı Milliye ile hükümet arasında ikilik olmadığı belirtilmiş ve Kuvay-ı Milliye'nin "milletin ruhundan ve ihtiyacı beka ve istiklalden" doğduğu, bu birliği kimsenin bozamayacağı açıklanır ve "Kuvay-ı Milliye dağılsın demek, millet dağılsın demektir" denir.

Aynı yazıda, Kuvay-ı Milliye'nin hemen hemen bütün fıkralar ve siyasi eğilimlerin üstünde genel bir coşkunlıkla karşılandığı, oysa Kuvay-ı Milliye'nin verecek rütbe-leri, dayanakları; bir fırka gibi, sevenleri memnun kılacak, mevkileri, memuriyetleri olmadığı ve Kuvay-ı Milliye'nin en buhranlı zamanlarda vatanın kurtulması amacıyla halkı "ruhen ve fikren birleştirmiş" olduğu açıklanmaktadır.

(164) Hakimiyet-i Milliye (Ankara); 10 Ocak 1920, sayı 1, ayrıca bak: Devrim Yazarlarının Kalemile Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal. Hazırlayanlar: Mehmet Kaplan-Inci Engingün-Birol Emil-Necat Birinci-Abdullah Uçman, İstanbul 1981, Kültür Bakanlığı Yay. s. 199-201.

(165) Hakimiyet-i Milliye (Ankara), 10 Ocak 1920, sayı 1.

(166). Esasen, düzenli ordunun önemli bir kısmını Kuvayı Milliyeciler oluşturmuştur.

6 Şubat 1921 'de Hakimiyet-i Milliye'de, daha önce ve sonra Mustafa Kemal'le mülakatlar yapan ve bunları Tasvir-i Efkar'da yayınlayan (167) ve Mustafa Kemal ile Anadolu'da da görüşmüş olan Ruşen Eşref (Ünaydın)'ın Mustafa Kemal Paşa ile yapmış olduğu uzun bir mülakat yayınlanır. Bu esnada Londra Konferansı'nın hazırlıkları yapıldığından, delegeler 7 Şubat'ta yola çıkacaklarından mülakatın ana konusu bu noktalar üzerinde toplanmıştı (168).

Hakimiyet-i Milliye'nin yazıları Heyet-i Temsiliye tarafından düzenlenmekteydi. Mustafa Kemal Paşa, 13 Ocak 1920'de, 15. Kolordu Kumandanı Kazım Karabekir Paşa'ya yazdığı yazıda, Ankara'da Hakimiyet-i Milliye adlı bir gazete çıkardıklarını, bunun özel bir gazetede olduğunu, yazılarının Heyet-i Temsiliye tarafından verilmekte olduğunu doğrulamaktaydı (169).

Hakimiyet-i Milliye'nin başyazılarının çoğunda imza yoktur. Bunların önemli bir kısmının Mustafa Kemal'in kaleminden çıktığı yazıların üslubundan anlaşılmakta ise de

(166) Hakimiyet-i Milliye (Ankara), 24 Şubat 1920, No.1 İ

(167) Necat Birinci, Ruşen Eşref'in Mülakatlarına Göre Mustafa Kemal Paşa, Ankara 1984, Türk Dili Dergisi, sayı 395-396, s.437.

(168) Hakimiyet-i Milliye (Ankara), 6 Şubat 1921), No. 101.

(169) Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV, Ank. 1964, s. 162.

bunu ispatlama olanağı yoktur. Altında tek yıldız olan makalelerin Mustafa Kemal'e ait olduğu söylenmektedir.

Hakimiyet-i Milliye gazetesi çok zor şartlar altında, kıt olanaklar ile yayınlanmaya başlamış ve bu şartlar altında görevini sürdürmüştür. Gereksinimler yavaş yavaş sağlanmaktadır. Recep imzasıyla Harbiye Nezareti Başyaveri Salih Bey'e 5 Mart 1920'de çekilen telde, şapoğraf makinesine şiddetle gereksinim duyulduğu, birkaç yedek muşamba ve bolca mürekkeple bir şapoğraf alınıp gönderilmesi istenmişti (170). Mustafa Kemal Paşa da bir şapoğraf makinesine çok acele gereksinim duyulduğundan, satın alınıp kurye ile Ankara'ya gönderilmesini Harbiye Nezareti Başyaveri Salih Bey'e duyurmuştu (171). Makine satın alınıp gönderilecektir. Matbaa için kağıda büyük gereksinim duyulmaktaydı. Zor da olsa kağıt sağlanabilmekteydi. Eskişehir'den daha önce istenen dört yüz kırk iki kıyye kağıttan (okka), Mustafa Kemal'in 20 Nisan 1920'de Eskişehir Mutasarrıfına yazdığı yazıdan anladığımıza göre, iki yüz yetmiş iki kıyyesi gelmiş, gerisi de istenmiştir (172).

Hakimiyet-i Milliye için gerekli kağıtlar, İstanbul'dan Bursa'ya gönderilecekti. Mustafa Kemal Paşa'ya, İstanbul'dan (Kartal) Zafer imzasıyla 14 Nisan 1920'de, Bur-

(170) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör. 29, Dosya. 336/24-91, Fihrist 23.

(171) Atatürk Arşivi, Klasör. 29, Dosya 336/24-91, Fihrist. 23/1.

(172) Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 23.

sa'ya gönderilecek olan kağıtların, Bursa'dan birinin gelmesi ve bir matbaacı malı şeklinde bunların Bursa'ya gönderilmesi ya da bir matbaacının istanbul'dan kağıtları Bursa'ya getirmesinin sağlanması istenmişti(173). Mustafa Kemal Paşa, 14 Nisan'da, Bursa'daki 14'inci Kolordu Kumandan Vekili Bekir Sami Bey'e, Gazete için gerekli kağıtları Bursa'ya getirilmesi için birisinin görevlendirilmesini emretti(174).

"Ankara. 14.4.136.

Şifre

Bursa'da 14. Kor. Kumandan Vekili Bekir Sami Beyefendiye,

Hakimiyet-i Milliye gazetesi için Dersaadet'te kağıt ihzar ettirilmiştir. Dersaadet'te bir memuru mahsusa izam edilerek muma-ileyi Kartal Telgraf Müdürü Baha Bey vasıtasıyla Zafer Bey'e müracaatla teslim edeceği mezkûr kağıtların Bursa'ya celbinin temin Duyurulmasını ve neticesinin işarını rica ederim efendim.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

(173) Atatürk Arşivi, Klasör 1336/20-B Fihrist 117/1

(174) Atatürk Arşivi, Klasör 26, Fihrist 117/1-2.

Bu kadar zor şartlar altında çalışan Hakimiyet-i Milliye gazetesi halkın haber isteği ve ulusal bağımsızlık savışı yanında olması nedeni ile doğmuştur. Hakimiyet-i Milliye gazetesi, 10 Ocak 1920'de çıkmadan önce Mustafa Kemal Paşa'ya, yurdun her köşesinden haber alınmadığı yolunda yazılar gelmekteydi. Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı adına Ahmet, 2 Ocak 1920'de, Ankara'da Hukuk-u Milliye Heyet-i Temsiliyesine çektiği telde, milli bağımsızlığın konu edildiği ve ulusal geleceğimizin saptanacağı bu nazik zamanda İstanbul gazeteleri arasında birlik olmadığı, milli girişimleri bozan, bütün İslam dünyasını zedeleyen dedikoduların çıkmasının üzüntü yarattığı, İstanbul'a telgraflar çekilerek bozulan milli birliğin gözünde zararlı sayılacağı bildirildiğinden, bütün vilayetler ve elviye-i müstakile (vilayete bağlı olmayıp, doğrudan Dahiliye Vekaletine bağlı Çanakkale, Bolu, İzmit gibi sancaklar)nin kendilerine bağlı yönetimleriyle aynı yola başvurmaları ve istanbul basınına selamet ve adalete adma gerekli yolda hareketlerinin duyurulması rica olunmaktaydı(175).

Görülüyor ki Anadolu'da kuvvetli bir basın örgütüne gereksinim vardır. İstanbul basınının tutumu beğenilmemektedir. Bütün bunlar Mustafa Kemal Paşa'ya, Ankara'da bir gazete çıkarma fikrini aşılamaktadır. Mustafa Kemal

(175) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Dosya 336/24-91 Fihrist 1., 1/1.

Paşa, Trabzon'dan gelen bu yazıya 2 Ocak 1920'de verdiği cevapta, bu düşüncelerin çok yerinde olduğunu, bütün heyet-i merkeziyelere durumun duyurulduğunu bildirip teşekkür etmiştir(176). Aynı şekilde, 8 Ocak 1920'de, Sinop Müdafaa-i Hukuk reisi adına Hilmi, İstanbul matbuatından hoşnutsuzluğunu bildirmiş ve İstanbul Matbuat Cemiyeti Başkanlığına çektiği teli, Ankara Heyet-i Temsiliye Başkanlığı'na göndermiştir. Bu telgraftaki hususlar da aşağı yukarı Trabzon'dan yazılan yazıdaki hususları kapsamakta, vatan ve millete yararlı yayınlar yapılmasını, bu hususların bütün İstanbul gazetelerine duyurulması istenmekteydi(177). Çerkeş'ten Ankara'ya ahali adına Müdafaa-i Hukuk-u Milliye heyet-i Merkeziye Başkanı Hüsni de 10 Ocak 1920'de çektiği telde, kamuoyunu aydınlatacak olan Türkçe gazetelerin şu sıralarda görevlerini unutarak, milli birlik ve girişimleri bozarak zararlı dedikoduları yayınladıkları, İstanbul basınının görevini yapmasını, aksi takdirde bu gazetelerin zararlı kabul edileceğinin basma duyurulmasını istemekteydi(178). Trabzon'dan ve diğer yerlerden gelen yazılar üzerine Mustafa Kemal Paşa derhal harekete geçmiş, Trabzon'a daha ön-

(176) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 1/2.

(177) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 1/4.

(178) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 1/5.

ce cevap verdiği için, Trabzon dışındaki bütün heyet-i merkeziyelere 7 Ocak 1920'de bir tamim yollamıştı. Bunda, istanbul basınının birliğe gereksinim duyulan şu anda milli birliği bozucu yayınlar yaptıkları, bu şekilde yayın yapacak olan gazetelerin millet gözünde zararlı kabul olunacağını heyet-i merkeziyelerce istanbul'a duyurulması gereği bildiriliyordu(179). Heyet-i merkeziyeler de istanbul Matbuat Cemiyeti'ne bu tarzda hareketleri sürdüğü takdirde, gazetelerinin kendi bölgelerine sokulmayacağını duyurmaya başlamışlardı. Mustafa Kemal Paşa, bu yoldan hareket ile, daha önce de belirttiğimiz üzere, istanbul basınının Anadolu'ya sokulmamasını sağlamıştı. Nitekim, bu konudaki tamim etkisini her yerde hissettirmiş ve duyarlılığı arttırmıştı. 11 Ocak 1920'de, Sivas Heyet-i Merkeziyesi adına Hulusi Turgut, Ankara'ya çektiğı telde, istanbul basınının bu yolda hareketine devamı halinde, zararlı yayma son vermediğı takdirde, istanbul gazetelerinin "istanbul muhitinden harice çıkarılmadan yüzlerine çarpılacağı"nın müessir bir lisanla", 4 Ocak 1920'de İstanbul Matbuat Cemiyeti'ne duyurulduğunu, daha önce (7 Ocak'ta) vilayetlere ve onlara bağılı kazalara gönderilen tamime göre de bu tarzda başvuruların yapıldığını açıklamaktaydı(180).

(179) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 1/3.

(180) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 1/6-7.

Görüldüğü üzere, İstanbul basınının milli birliği bozucu davranışı karşısında Anadolu bir bütünlük arz etmiş ve ulusal bağımsızlık konusunda ne kadar duyarlı olduğunu göstermiştir. Mustafa Kemal, işte tam bu sıralarda, Anadolu'nun bu haklı feryadının da etkisiyle Ankara'da bir gazete çıkartmak yoluna gitmiş, az önce de belirttiğimiz üzere, 10 Ocak 1920'de Hakimiyet-i Milliye yayın hayatına girmişti.

Mustafa Kemal Paşa, Hakimiyet-i Milliye'nin çıktığının ertesi gününden itibaren derhal gazeteye abone bulma yolunda çalışmalara da girişti. 11 Ocak 1920'de, Heyet-i Merkeziyelere çektiği telde, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin programındabulunan ve onun gözetiminde haftada iki gün çıkarılan Hakimiyet-i Milliye gazetesinin nüshalarının yeterli sayıda posta ile gönderildiğini, gazetenin yıllık abone ücretinin, üçyüz, altı aylığının yüztaltmış kuruş olduğunu, abone bedellerinin Ziraat Bankası aracılığıyla gönderilmesini duyurmuştu(181).

Hakimiyet-i Milliye'ye Anadolu'da büyük ilgi duyuldu. Gazetenin diline kadar ilgilenenler olmuştur. Nazillili Mevki Komutanı Servet Bey, 14 Ocak 1920'de, Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telde, Irade-i Milliye'nin dilinden çok kez yakındığını, Hakimiyet-i Milliye'nin Heyet-i Temsiliye gözetiminde çıkarılacağını öğrenildiğini belirtip gazete

(181) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 6/1-2-3.

ile kimin uğraşacağını sormuştu. Mustafa Kemal Paşa, Servet Bey'e aym gün çektiği telde, Hakimiyet-i Milliye'nin yazı işleri ile Heyet-i Temsiliye üyelerinden Hakkı Behiç Bey'in uğraştığını bildirmişti (182).

Mustafa Kemal Paşa, Hakimiyet-i Milliye'nin her nüshasından yedi yüz adedinin İstanbul'daki Çanakkale Mevki Müstahkem Komutam Miralay Şevket Bey'e göndermekteydi. Amaç, Ayan ve Mebuslar Meclislerine mensup üyelere bunların dağıtılması, bayilerle de satılıp abone kaydının yapılmasıydı. Abone ücretleri de Ziraat Bankasına yatırılacaktı (183).

Mustafa Kemal Paşa, 24 Ocak tarihinde de İstanbul'da 10. Fırka Komutam Kemal Bey ve milletvekillerinden Rauf Bey'e, Hakimiyet-i Milliye'nin İstanbul'da emniyetle dağıtımının sağlanması için gerekli tedbirlerin alınmasını; nereye, ne kadar verildiğinin bildirilmesini de rica etmişti (184). Bu arada Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gazeteye abone olmak için başvurular da başlamıştı. Mardin 5. Fırka kumandam Kenan, Hakimiyet-i Milliye'nin senelik ve altı aylık abonesinin ne kadar olduğunu Ankara'ya sormuş

(182) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 4,4/1.

(183) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 6.

(184) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 7/2.

(185), Mustafa Kemal de 21 Ocak 1920'de abone ücretlerinin ne kadar olduğunu kendisine iletmişti (186). Abone bedelleri ise Ankara'ya gelmeye başlamıştı. Erzincan'dan, Erzurum'dan altıbinüçyüz yirmi kuruş abone ücreti alınmış, gazeteler burada muntazaman gönderilmeye (187), Adana'ya dokuzuncu sayıdan itibaren otuzar adet yollanmaya başlamıştı (188). Bu konulardaki bütün yazışmaları Mustafa Kemal Paşa yerine getirmekteydi.

Artık ulusal bağımsızlık savaşı ile ilgili bütün yazılar, Anadolu'nun her yerinden, Hakimiyet-i Milliye'ye gelmekte ve orada basılmakta idi. 12 Mart 1920'de, Salihli Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Heyeti Başkanı Zahit, 2 Mart 1920'de Yunanlıların, Ödemiş Cephesinde Kuva-yı Milliye ile başladıkları savaşta, Tabak, Ovacık, Söğüt ve diğer yerlerde, Ödemiş Ovasının her yerinde yaptıkları zulmü dile getirmekte, binlerce kişinin göç ettiğini Hakimiyet-i Milliye'ye iletmekteydi (189). Bu tip haberler çok olup bunlar Hakimiyet-i Milliye'de sürekli olarak yayınlanmakta idi.

(185) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 7.

(186) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 7/1.

(187) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 10,11.

(188) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 12.

(189) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 73.

Yöneticiler ve Anadolu halkı Mustafa Kemal'e bu ölüm kalem mücadelesinde ellerinden gelen yardımı yapmaktaydılar. Nitekim, Eskişehir Mutasarrıfı Fatin, 18 Şubat 1920 de, Mustafa Kemal Paşa'ya yolladığı telde, İslama kılıç çeken Avrupalıların Türkler hakkında izledikleri haince emelleri bütün Müslümanlara yaymak için Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adına binlerce nüshanın Eskişehirde ya da Ankara'da basılabileceğini belirtmiştir (190).

Anadolu basını İstanbul'dan her türlü bilgi alamamaktaydı. Sivas'taki İrade-i Milliye ve Heyet-i Merkeziye bu konuda sıkıntılıydılar. 21 Şubat'ta Mustafa Kemal'e çektikleri telde, bir aydır Hakimiyet-i Milliye'nin dışında başka haber alamadıklarını, İstanbul'daki Meclisten ilk başlarda bilgi aldıkları halde, son bir aydır bilgi almadıklarını, esasen İstanbul Basını'nın haberlerinin önemli bir kısmının sansür edilmekte olduğunu, Rauf Bey'in Osmanlı Mebusan Meclisindeki önemli nutkunu İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyetinin İstihbarat Kaleminin göndermesiyle elde edebildiklerini açıklamışlardı (191).

Görülüyor ki İstanbul basını, sansür nedeniyle ve işgal kuvvetlerinin İstanbul ve diğer yerlerdeki etkileri dolayısıyla tam olarak çalışmamaktadır. Bunu İrade-i Milliye de doğrulamaktadır. O halde en önemli kaynak Haki-

(190) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 12/1.

(191) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 13.

miyet-i Milliyedir. Buna, 6 Nisan 1920'de Anadolu Ajansı da katılacaktır. Anadolu gazeteleri sürekli Hakimiyet-i Milliye'yi kaynak göstermek yoluna gideceklerdir. O halde Hakimiyet-i Milliye'nin yükü ve sorumluluğu büyüktür. Anadolu halkı ve basın kendisinden çok büyük hizmetler beklemektedir. Hakimiyet-i Milliye, bu görevini eksiksiz yerine getirmeye çalışacak ve bunda da başarılı olacaktır.

Hakimiyet-i Milliye gazetesini güçlendirme yolunda çalışmalar yapan Zekeriya Sertel, üç yıl Amerika Birleşik Devletlerinde kaldıktan sonra, 1923 yılının ortalarında Ankara'ya gelmişti. Geliş nedeni Ankara'da hizmet vermektir.

Memleketin nabızı Ankara'da atmaktaydı, kendisine şiddetle ihtiyaç duyulduğu söylenmişti. Geldikten birkaç hafta sonra, kendisini Matbuat Umum Müdürlüğüne (Basın Yayın Genel Müdürlüğü) ne götürdüler. Sertel, Matbuat Umum Müdürlüğü'nün savaş koşulları içinde çalışması nedeniyle durumunun ilkel olduğunu, yalnızca basını izlediğini, mebuslar için dış basından çeviriler yaparak, arada-sırada küçük bültenlerin çıktığını, Anadolu Ajansı'nın da bu müdürlüğe bağlı olduğunu, Ankara'nın karanlıkta yaşadıklarını, dünyada olup-bitenleri izleyenlerin sayısının çok az olduğunu, oysa, savaş nedeni ile dünya basınının Türkiye ile ilgili yayımlarının önem kazandığını belirterek, bu amaçla Ayın Tarihi adlı bir dergiyi aylık çıkardığını ve Anadolu Ajansı'nı dünya haber ajansları ile ilişkiler

kurarak bir ajans haline getirmeye çalıştığını ifade eder. (192).

Bu tarihlerde, Ankara'da iki gazete çıkıyordu. Bir Atatürk'ün Gazetesi olan, Hakimiyet-i Milliye, diğeri, Yunus Nadi'nin yayınladığı "Yeni Gün". Sertel'e göre, ikisi de çok fakir, çok zavallı, birer vilayet gazetesi olarak çıkıyorlar, derme çatma basımevlerinde, gelişigüzel basılıyorlardı. Bu yüzden satışları az, halk arasında etkinlikleri sınırlıydı. Gerçek anlamıyla basın hala İstanbul'daydı ve genellikle Ankara karşı cephe almış durumdaydı.

Zekeriya Sertel, Matbuat Umum Müdürlüğünü ziyaretten bir iki ay sonra İsmet Paşa'nın çağırması ile Çankaya'da birlikte Atatürk'ü görmeye gitti. Yolda, İsmet Paşa, Sertel'e "Hakimiyet-i Milliye gazetesini nasıl bulduğunu sorunca, Hakimiyet-i Milliye adında bir gazete tanımıyorum cevabını verdi. Sertel'in amacı Hakimiyet-i Milliye Gazetesinin iyi çıkmadığını anlatmaktı. Çünkü ona göre, Hakimiyet-i Milliye'nin okurları hemen hemen mebuslardan ibaretti. Ankara'nın dışında okuru yok gibiydi. Ankara'da bile İstanbul gazeteleri "Hakimiyet-i Milliye'den" çok satılıyordu.

İsmet Paşa, Sertel'i, Mustafa Kemal Paşa'ya "Yeni Matbuat Umum Müdürümüz" diye tanıtırken, Hakimiyet-

(192) Sertel, M. Zekeriya; Hatırladıklarım (1905-1950), İst. 1968, sh. 105-106. Şenyapılı, Önder; Atatürk ve Gazetecilik, Gazeteciler, Ankara, 1981, İletişim Dergisi, 1981/3, sh. 201-208.

i Milliye adında bir gazete tanımadığını da ekledi. Mustafa Kemal bunu hiç duymamış gibi kayıtsızlıkla karşılayıp, bu konuyu görüşmek üzere bir toplantı tertiplenmesini emretti. Ertesi akşam köşkte toplanıldı. Konu Hakimiyet-i Milliye'nin iyileştirilmesiydi. Toplantıya Mustafa Kemal Paşa başkanlık yapıyordu.

Toplantı Başkanı Mustafa Kemal Paşa, gazetenin yararlı hale getirilmesi için küçük bir proje hazırlanmasını istedi ve bu projeyi hemen hazırlamak için üç kişilik komisyon kurulmasını önerdi. Bu komisyona Falih Rıfkı Atay, Hakkı Tarık Us ve Zekeriya Sertel seçildi. Hazırlanan projede şunlar öneriliyordu: "Hakimiyet-i Milliye'yi bir taşra gazetesi olmaktan çıkarıp bir milli gazete haline getirmek gerekir. Gazete memleketin her tarafında satılmalı ve aranıp-okunmalıdır. Bunun için de gazetenin başına bu işten anlar, değerli biri getirilmeli, ayrıca kuvvetli bir yazı kurulu kurulmalıdır". Projede, ayrıca gazetenin İstanbul gazeteleri ile rekabet edebilecek şekilde yazılarla donatılması modern bir basımevi kurulması hususları da yer alıyordu. Proje Mustafa Kemal Paşa'ya verildiğinde, Mustafa Kemal Paşa kağıdı yırttı ve Falih Rıfkı'ya dönüp - Sizler galiba nerede bulunduğunuzu ve kime hitap ettiğinizi unuttunuz diyerek Hakimiyet-i Milliye'nin düzenlenmesi işini Recep (Peker) Bey'e vereceğini söyleyip, oradakilerin hepsinin fikrini olumlu olarak aldı. Zekeriya Sertel'e de sorunca, Sertel, Mustafa Kemal Paşa'ya, bunun olamayacağı cevabını verecek Recep Beyi tanımadığını, bu ko-

nurum uzmanlık işi olduğunu belirtti. Toplantı sona erdi. (193).

Mustafa Kemal Paşa'mın kızgınlığını yerinde görmek gerekir. Çünkü, ulusal bağımsızlık savaşı içinde bir şapoğraf makinası ve basım için gerekli kağıt bile zar-zor sağlanabilirken, halkın ve ordunun para darlığı içinde bulunduğu hesaplanırsa, modern bir basımevinin kurulması o şartlar içinde bir hayal ürününden başka bir şey olamaz. Bu şekilde bir teklif yerine daha somut eller tutulur tedbirler getirilmeliydi.

Hakimiyet-i Milliye gazetesi, o günün koşulları içerisinde görevini yapabilmek için büyük çaba harcamış ve o koşullar içinde de başarılı olmuştu. Pekçok taşra gazetesinin de haber kaynağı durumunda bulunan Hakimiyet-i Milliye gazetesi o günün şartları içerisindeki çalışmasını kutlamak gerekir.

(193) Şenyapılı, Önder; Atatürk ve Gazetecilik, İletişim D. Sayı. 1981/3, sh. 206-208.

SONUÇ

Ulusal Bağımsızlık Savaşında, milli bütünlüğün saklanması, halkın bir bayrak altında toplanması hususunda olağanüstü çaba gösteren Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına, Anadolu basım ve zaman zaman İstanbul basını kamu oyununun oluşması ve bilinçlenmesi bakımından büyük yardım sağlamıştır. Mustafa Kemal, bu arada halkın moralinin bozulmaması ve yanlış bilgi alınmaması için zararlı yayınlarda bulunan bazı İstanbul gazetelerinin ve azınlıkların basım organlarının Anadoluya sokulmaması konusunda önemli çalışmalar yapmıştır. Anadolu Basını'nın hemen hemen hepsi ulusal bağımsızlık savaşının yanında yer almış ve Mustafa Kemal Paşa'ya destek olmuştur.

İstanbul Basını'ndan daha 1919'da Tasvir-i Efkar, istiklal, İleri, Vakit, Akşam, Türk Dünyası gazetelerinin sahipleri Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek girişimlerinde bulunmuşlar, Paşa da bunu kabul etmiş ve bu konuda pek çok yazışma olmuştu. Mustafa Kemal Paşa, Ulusal Bağımsızlık Savaşı konusunda Heyet-i Temsiliye kararlarını ve be-

yanallarını İstanbul Basınında yayınlamak istemiş, bu konuda da girişimlerde bulunmuştu. Ancak, yalnızca Tasvir-i Efkar Gazetesi 1919'un sonlarında Mustafa Kemal tarafından gönderilen pek az bildiriği yayınlatabilmişti.

İstanbul Basını sansür ve işgal nedeniyle kuva-yı milliyenin ve Mustafa Kemal Paşa'nın çalışmaların başlangıçta yayımlayamamış, ancak başarının görülmeye başlanması ve sansürün kısmen kalkması ile 1921 başlarından itibaren Ulusal Bağımsızlık Savaşı ile ilgili haberlere yer vermeye başlamışsa da, bunlar hiçbir zaman Anadolu basınına boyutlarına ulaşamamıştır. 1921 'den sonra, artık İstanbul basınının rahat yayım yapmaya başladığını görmekteyiz. Böylece, İstanbul ve Anadolu basını bir bütün olarak çalışma ortamına girmiş ve başarının gerçekleşmesinde önemli rol oynamışlardır.

BİBLİYOGRAFYA

Arşivler:

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı:

- a) Atatürk Arşivi
- b) İstiklal Savaşı Arşivi

Ankara Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü Arşivi.

Gazeteler:

Hakimiyet-i Milliye (Ankara), Hukuk-u Beşer (İstanbul), İkdam (İstanbul), İrade-i Milliye (Sivas), Minber (İstanbul), Tanin (İstanbul), Tasvir-i Efkar (İstanbul) Açıksöz (Kastamonu).

Basın kitap ve makaleler:

Arıkan, Zeki; Köylü Gazetesi ve İşgal, Ankara, 1988, Atatürk Yolu Dergisi, sayı. 2, Ankara üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını.

Arsan, Nimet; Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1919-1938), c. 1, Ankara, 1961, c. 2, Ankara, 1959, c. I-II, Ankara, 1961, Atatürk'ün Tamim, Telgrafve Beyannameleri, c. iy Ankara, 1979, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Tamim ve Telgrafları, c. V (Derleyen: Borak, Sadi-Kocatürk, Utkan), Ankara, 1979.

Atay, Falih Rifkî; Çankaya, c. 1, İstanbul, sene yok.

Banoğlu, Niyazi Ahmet; Basın Tarihimizin Kara ve Ak Günleri, İstanbul, 1960

Birinci, Necat; Ruşen Eşrefin Mülakatlarına Göre Mustafa Kemal Paşa, Ankara 1984 Kasım-Aralık, Türk Dili Dergisi, sayı. 395-396

Coşar, Ömer Sami; Milli Mücadele basım, istanbul "sene yok".

Devrin Yazarlarının Kalemile Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal (Haz. Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil, Necat Birinci, Abdullah Uçman), c. 1, Ankara, 1981, c. 2, Ankara, 1982.

Güneş, İhsan; Büyük Millet Meclisinin Düşünce Yapısı (1919-1923), Eskişehir, 1985.

İlgar, İhsan; Mümtaz Şükrü Eğilmezin Hatıraları (Milli Mücadelede Bursa), ist. 1981.

- Hatemi, Hüseyin;** Basın Ahlakı, İstanbul, 1978.
- İskit, Servet;** Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihi-
ne Bir Bakış, İstanbul, 1939.
- Lord Kinross;** Atatürk: Bir Milletin Yeniden Doğuşu, İstanbul, 1981.
- Oral, Fuat Süreyya;** Türk basını Tarihi (1919-1963),
Ankara, 1968, c. II
- Önder, Mehmet;** Milli Mücadelenin Yanında ve Sa-
fında Öğüd Gazetesi, Ankara, 1986
- Özkaya, Yücel;** Anadolu Ajansının Kurulması ve
1920 Nisan tarihli Belgeler, Ankara 1984, Atatürk Araştır-
ma Dergisi, c. 1. sayı. 1
- Özkaya, Yücel;** I ve II. inönü Başarılarının Türkv e
Dünya Kamuoyu ve Basını Tarafından Yorumlanması, Anka-
ra, 1981 (Ahmet Şükrü Esmer Armağanı).
- Öztoprak, İzzet;** Kurtuluş Savaşında Türk Basını, An-
kara, 1981.
- Sertel, M. Zekeriya;** Hatırladıklarım (1905-1950), is-
tanbul, 1968
- Turan, Şerafettin;** Mondros Mütarekesi Ertesinde
Mustafa Kemal'in Orduya, Siyasete ve İngiltere'nin tutu-
muna İlişkin düşünceleri, Ankara, 1982, Belleten. 182
- Umar, Bilge;** İzmir'de Yunanlıların Son Günleri, An-
kara, 1974
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, c. I,**
Devre 1(4.5.1336)
- Yaman, Ahmed Emin;** Gördüklerim ve Geçirdikle-
rim, İstanbul, 1970, c. 3

Dergiler ve ansiklopediler:

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, sayı, 9,19,26
Atatürk Maddesi (İslam Ansiklopedisi)
Atatürk Maddesi (Türk Ansiklopedisi).

BELGELER

Belge. I (Fotoğraf: I)

Atatürk Arşivi, Klasör. 14, Dosya. 335/32, Fihrist. 17/1

Sivas 'ta Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesine,

Harekat-ı Milliye'nin ittihad ve terakki ile münasebeti olduğu hakkında işaat ve tezdvirata cevap olmak üzere tebliğ olunan beyan-nameyi aldık. Beyan-namenin kısm-ı evvelî bazı devletleri bila-lüzum iğzab edecek mahiyetde gibi görüldü. Bu cihetle zaten sansürden geçemeyecektir. Diğer kısımlar fikrimizce matlub olan psikolojik tesiri husule getiremeyecek tarzda yazılmış ve bir de telgrafm esnayı keşidesinde manayı ihlal edecek noksanlar ve hatalar yapılmıştır. Biz beyan-namenin bu şekilde İstanbul Matbuatında neşrim pek muvafık bulamıyoruz. İfade itibarıyla pek mutedil ve daha vakur bir şekle konulacak olursa daha iyi

bir tesir bırakacağını zannediyoruz. Herhalde mütelanızı bekleriz.

Tasvir-i Efkar Namına Velid, İstikfal Muharriri Rauf, İleri Namına Saki, Vakit Adına Ahmet Emin.

Belge. 2 (Fotoğraf 2)

Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi, Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör. 14, Fihrist. 17. dosya. 1335/32

Müstaceldir. 489.

Sivas 'ta Mustafa Kemal Paşa hazretleri vasıtasıyla Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukukiye Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesine,

*Der-Aliyye. 3872.
7.10.335*

İstihlas-ı vatanın en mübarek ve en müstacel şartı olan milli vahdetimiz şekl-i tabii ve resmîyetde hala takarrür edemeyerek mübhemiyetin temadi etmesi vaziyetin tehlikelerini süratle artırmakda ve ceryan-ı ahvalden ziyadesiyle ve tamamıyla haberdar olmayan Matbuatımıza(1) tereddüd ve endişelere düşürmektedir. İctihad ve neşriyatımıza rehber olabilecek suretde ve süratle malumat gönderilmesini tamamen rica ederim.

Tasvir-i Efkar, Vakit, Akşam, Türk Dünyası ve istiklal, istiklal Muharriri Rauf Ahmed

Belge. 3(Foto:3)

Atatürk Arşivi, Klasör. 14, Fihrist. 19, Dosya. 1335/32

Celal Nuri Beyefendiye, Sivas / 8 teşrin-i evvel 35

Hoşgeldiniz. Hasretle gözlerinizden öperiz. Efkar-ı ammeyi maksad-ı aliye-i millet nokta-yı nazarında tenvir ve irşad buyurmayla ifa eylediğiniz vezaif-i vataniyyenin derece-i kıymet ve ulviyyeti zaman ile layık olduğu derecede takdir olunacaktır. Bizler şimdiden bu hususdaki mesai biraderilerine arz-ı teşekkür ederiz. Ecnebi arzu ve taziyikiyle ve sabık kabinelerin setr-i uyub ve seyyiatına pek mutabık düştüğü için bugünkü sakim vaziyete düşürülmüş olan sansür hakkında yeni kabineye maruzat-ı lazımede bulunulmuştur. Netice-i matlubenin husulü muntazındır. Herhalde kaffe-i nikat-i nazardan amal-ı milliyeye iştiraki mal-memnuniye görülen hükümet-i haziranın istiklal-i milli ve meşrutiyetin umdesini teşkil eden hürriyet-i matbuatı lüzumu veçhiyle temin etmesine hep birlikte intizaren şu müşkül avan-ı tarihiyede kendisine muavin ve müzahir olalım. Buradaki arkadaşlarımızın cümlesi takdim-i ihtiramata ederler.

Mustafa Kemal

Haşıye: Mūnasib görürseniz bu muhavereyi neşr edersiniz. Ali Rıza Beye selam ederim.

Belge. 4 (Foto:4)

Atatürk Arşivi, Klasör. 14. Fihrist. 19/1

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine,

Ç-1. Arz-ı ta'zimat ederim. Gazanız mübarek olsun. Gazetemizle ictihadata şiddetle devam ediyoruz. Efkar-ı ammeyi geceli gündüzlü tenvir etmekteyiz. Yalnız Dahiliye Nazırı ve Matbuat Müdürü matbuatı sıkıştırıyorlar. Mesela, Meclis-i Müessesat gibi kelimeleri kaldıran sansürü ibka ediyorlar. Halbuki, mutedil bir surette hukuk-ı esasiye dersine halk pek muhtaçtır. Ahmed Rüstem Bey'e ihtiramatımı tebliğ ediniz. Rauf Beye ta'zimat, İsmail Hamiye selam. 8.10.35 Celal Nuri

Belge. 5 (Fotokopi: 4-5)

Atatürk Arşivi, Klasör. 14. Fihrist. 19/1 (devam)-19/2. Dosya, 1335/32

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine,

Beyan-nameyi aldık. Yalnız dün Rauf Ahmed Bey imzasıyla ve Türkçe gazetelerden Tasvir-i Efkar, İleri, Vakit, İfnam, Türk Dünyası, Akşam ve İstiklal namına vu-

ku bulan müracatımıza cevap gelmemiştir. Bu gazetele-
rin delaletiyle burada bazı erkanı milletten müteşekkil bir
heyet memleketin o kadar muhtaç olduğu vahdet-i milli-
yeyi temin hususunda uhdesine terettüb eden vazifeyi ifa-
ya ahd etmiştir. Yalnız bu babda daha şümullü çalışabil-
mek için sarıh talimat ve irşadata muhtacdır. Yedi aydır
Ferid Paşa Hükümetinin tazyikat-ı şedidesine rağmen va-
zife-i milliyesini ifaya çalışan (Fihrist. 19/2) matbuat-ı
milliye maat-teessüf elan sansür tazyikatmdan kurtula-
mayacağından bu babda tarafınızdan teşebbüsat-ı mües-
sirede bulunulmasına muntazırdır. Gazanızı tebrik eder,
bütün arkadaşlarınızla beraber giriştiğiniz mücahede
tevfikat-ı ilahiyeye mazhariyetizi temenni ederiz. Ceva-
ba muntazırız.

Matbuat Cemiyeti Reis-i Sanasi
Giridi Ahmed Saki

Matbuat Cemiyeti Reisi ve Tasvir-i
Efkar sermuharri Ebüzziya-zade Velid.

Belge. 6 (Fotokopi: 6)

Atatürk Arşivi, Klasör. 14. Fihrist. 19/3, Dosya.
1335/32

S-Heyet-i Temsiliyenin 7/8 teşrin-i evvelde, yani dün
gece verdiği bir kısa tebliğ ile beyan-nameyi ve zat-ı şaha-

neye aid arıza, işaret olunan merkezlere tamamen verildi mi?

Mustafa Kemal

C- Efendim beyan-namenin kısm-ı azam-ı balaları yazılmışdır. Bir taraftan da onunla meşgulüz, Yalnız küçük tebliğin (tebliğ) Vilayet-i Trabzon'a yazılmamışdır. O da te-
lin bozukluğundandır. Zat-ı şahaneye olan telgrafınız da tes-
lim edilmiştir. Müsterih olunuz.

S- Bize Bursa'yı buldurunuz. Vali Vekili Nizamiye Fırkası Kumandam Bekir sami Bey ve Jandarma Kumandam Makina basma gelsinler. Bir taraftan da Heyet-i Vükelanın Bab-ı Alide Hal-i ictima'da olup olmadığım anlayub, söyleyiniz.

C- Baş üstüne. Emr-i devletlerini şimdi ifa eylerim. Bir dakika müsaade efendim. Bursa'dan dahi sizleri Matbuat-ı Osmaniye Cemiyeti Reisi istiyor efendim. Matbuat Reisinin ismi Tasvir-i Efkar sahib-i imtiyazı Velid Beydir.

- Heyet-i Temsiliyenin Heyet-i Istihbariyesi Velid Beye arzu ettiği malumatı verecektir. Ramiz Paşa hazretlerinin Bab-ı aliye olan tebligatı olarak çekiniz. Zır-i suretini de matbuata veriniz.

C- Baş üstüne, Velid Bey kessun mi?

- Evet. Bu telgraf çekilinceye kadar beklesinler efendim.

Belge. 7 (Fotokopi. 7)

Klasör. 14, Fihrist. 23 Dosya. 1335/32

Muhterem Paşam: Gazetecilerden ve sair zevatdan müteşekkil heyetimiz dünkü izahatınız üzerine bervec-i ati maruzatda bulunur. Dün aldığımız cevablardan maksad-ı hakikiyemizi izah edemediğimiz anlaşılıyor. Hükümet-i hazırâ hakkındaki mütahalatımız ele geçmiş olan fırsattan azami derecede sürat ve dirayetle istifade edebilir, geçmiş ayların siyasetini telâfi edebilir. Kuvvetli, müteşebbis ittihad-ı hakikiyeyi vücûda getirebilir bir hükümeti iş başında görmek arzusundan mütevellid idi. Vaziyet-i hariciye ve dahiliyemiz pek mühim olduğundan bu babda pek esaslı müdavele-i efkara ve ittihad-ı tedabire ihtiyâç vardır. Bunun da telgraf muhaberesiyle mümkün olmayacağı anlaşılıyor. Müdavele-i efkar için (FİHRİST. 23-2) buradan Sivas'a kadar azimet çok vakit gaib itdireceğinden zat-ı alinizle heyet-i muhteremenizle bizzat görüşüp anlaşmak üzere İstanbul erbab-ı siyasetinden bazı zevat ile her iki tarafa da yakın, mutavassıt bir mahalde buluşmak mümkün olup olmayacağını bildirmenizi rica ederim.

VELİD

Belge. 8, (Fotokopi. 8)

Klasör. 14, Fihrist. 23/2, Dosya. 1335/32

*Matbuat Cemiyeti Reisi Velid Beyefendiye,
11/12.10.35*

C- Mevzu'bahs etdiğiniz mesele hakkmda.muhabere ve müdavele-i efkar edebilmek için evvel emirde heyet-i aliyyerizi teşkil eden zevat-ı aliyyenin isimlerini bildirilmesini rica ederiz.

**Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Heyet-i Temsiliyesi Namına**

Mustafa Kemal

Belge. 9

Klasör. 14. Fihrist. 19/4

Matbuat-ı Osmaniye Reisi Velid Beyefendiye,

1- İstanbul ahali-i muhteremesine hitaben heyet-i temsiliye tarafından Şehremanetine ve Matbuata hitaben yazılıb, İstanbul Telgraf-hanesinde kopyası mevcut beyan-namayı aldınız mı?

2- Hükümetle itilaf hasıl olduğuna dair millete hitaben

ve suretleri matbuata verilmesi ricasıyla neşredilen beyan-nameyi gördünüz mü?

3- Sadarete yazılan telgrafınızda sansür hakkındaki heyet,i temsiliyenin nokta-i nazınna kesb-i vukuf ettiniz mi? Etmiş iseniz matbuat namına oraca ta'kib buyurunuz.

4- İrade-i Milliye gazetesinin kongre muharreratına aid neşr olunan mevaddı gördünüz mü?

5- Heyet-i İstihbariye tarafına vuku bulacak tebligatın lütfen umum Matbu-at-ı Osmaniye'ye verilmesini rica ederiz. Şimdi sadarete tebriki havi çekilen telgraf-nameyi de lütfen matbuata tevdi buyurunuz. Badema heyet-i istihbariyemiz Matbuat Cemiyeti riyasetiyle temasda bulunarak her taraftan alacağı havadisleri verecektir.

Belge. 10

*Atatürk Arşivi, Klasör. 14. Fihrist. 19/5
Mustafa Kemal Paşa hazretlerine.*

Cevablannıza arz-ı şükran eder ve işaret-ı valamzı yarın heyetimize bildirerek talimat ve irşadatınız mucebince hareket eyleyeceğimizi arz eder, bendeniz de kendi namına Anburnunda nezd-i alinizde bulunduğum zamanda mazharolduğum teveccühatınızı istika ve muvaffakiyetiniz duasını tekrar ile hürmetle ellerinizden öperim.

Ebüzziya-zade Velid
8.10.35

Belge. II

Atatürk Arşivi, Klasör. 14, Fihrist. 27/1

Dersaadet

Sivas Kongresinde Mustafa Kemal Paşa hazretlerine,

Kuva-yı Milliye erkanından bazılarıyla temas arzusunun izhar eden gazetecilerle bazı zevatdan mürekkep heyetin kimlerden müteşekkil olduğu sual buyrulmuşdu. Evvelce ceryan eden muhaberatda maksat-a teşkili bildirilen bu heyet gazeteci olarak İstiklal Ser muharriri Rauf Ahmed İfham sahiplerinden Nafia-ı Nazır-ı sabıkı Ferid, Türk Dünyası Ser Muharriri Ferid Türk Dünyası Ser Muharriri Nebi-zade Hamdi, Ati sahihlerinden Ahmed Saki, Akşam Ser Muharriri Nebi-zade Hamdi, Ati sahihlerinden Ahmet Saki, Akşam Ser Muharriri Necmeddin Sadak, Vakıf Ser Muharriri Ahmet Emin, Tasvir-i Efkar Ser Muharriri Velid beylerle, hariçden de başlıcalan Sıhhiye Müdür-ü sabıkı Adnan, Bank-ı Osmanî Meclis azasından Halid, Harbiye Nezareti Müsteşar-ı sabıkı Miralay İsmet, Tedris-i Aliye Müdürü Selahaddin, Yusuf Akçura vesair zevatdan müteşekkildir.

Mademki yakında İstanbul'a bir müemmesiliniz gelecektir. Onunla görüşerek, düşündüklerimizi ve bildiklerimizi tafsilatıyla arze deriz.

Heyet Namına Velid.

Belge. 12

Atatürk Arşivi, Klasör. 14, Fihrist. 28

Sivas. 15.10.335

Dersaadetde Çanakkale Mevkii Müstahkem kumandanı Miralay Şevket Beyefendiye,

Miralay İsmet Beye mahsusdur. Matbuat Cemiyeti Reisi Tasvir-i Efkar Ser Muharriri Velid Bey, Dersa'adetde milli bir grub teşkil kılındığını bildirdi. Bu gruba dahil olan gazetecilerle zevat-ı saire esamisi meyanmda zat-ı alisi biraderlerinin bulunduğunu kemal-ı memnuniyet ve fahr ile gördük. Bu heyetin sebep-i teşekkülü, maksad ve gayesi hakkında bizleri tenvir buyurmanızı hassaten rica ederim.

**Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Heyet-i Temsiliyesi Namına Mustafa Kemal**

III. Ordu Kumandanı kapadım. 17. imza.

Belge. 12/1

Klasör. 14 Fihrist. 28 (Devam)

Sivas. 15.10.1335

Dersaadetde: Tasvir-i Efkar, İstiklal, Vakit, İleri, Akşam, Türk Dünyası, Tercüman-ı Hakikat gazeteleri ser muharrirleri beyefendilere,

C- Beyan-name hakkında mütahalaat-ı aliyyelerinizdeki isabet takdir olundu. Tehir-i neşri münasibdir. Ancak, maksad zatıalınızce de malum olduğundan aynı zeminde münasib neşriyatda bulunulmasını hassaten rica ederiz. Aslına mutabıktır.

16.10.335 Dersaadetde Halit Kemal.

**Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Heyet-i Temsiliyesi Namına Mustafa Kemal**

Belge. 13. (Fotokopi. 9)

Atatürk Arşivi, Klasör. 14, Fihrist. 20

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Ve hakikat ve ahval hakkında daha etraflı malumat ve talimat almak ve buranın ahvali hakkında izahat vermek üzere diğer telgraf-namemizde mezkur heyet ile Tasvir-i Efkar namına Ruşen Eşref Bey hemen yola çıkacağından en seri surette hangi tarikle Sivas'a dahil olabileceğinin emr ve işaretini rica ederim.

8.10.35

İmza

Tasvir-i Efkar Ser Muharriri

Ebuziya-zade Velid

Belge. 14, Fotokopi. 10

*Atatürk Arşivi, Klasör. 14, Fihrist. 20/1,
Dosya. 1335/32
Velid Beyefendiye,*

Ruşen Eşref beyin en seri olarak gelebileceği tarik Der-
saadet-Ulukışla şimendifer, Ulukışla, Kayseri, Sivas Ame-
rika otomobilleridir. Büyük hasretle teşriflerine intizare de-
rim. Ben kendilerini dört ay evvel davet etmişdim. O za-
man yol mevsim itibarıyla daha sıkıntısız değil mi idi?.
Şimdi belki bir az yağmurlardan rahatsız olur. Yevm-i ha-
reketini bir gün evvel bildirirseniz icab edenlere teslihat için
tebligat yapmaya imkan kalır. 8.10.35

Mustafa Kemal.

Belge. 15. Fotokopi. II

*Masör. 14, Fihrist. 20/2, Dosya. 1335/32
Der saadet den
Mustafa Kemal Paşa hazretlerine,*

Dün arz eylediğim vecihle Tasvir-i Efkar namına Ru-
şen Eşref Beyle fotoğrafçı Kenan Bey yarın Cuma günü Es-
kişehir- Konya- Ulukışla tarikiyle, oradan Amerika otomo-
biliyle yola çıkıyor. Kendisine yolda teslihat gösterilmesi-

ni lazım gelenlere emr ve işar buyurmanızı istirham ederim. 9.10.35

Tasvir-i Efkar Ser Muharriri Velid.

Belge. 16. Fotokopi. 12

Klasör. 14, Fihrist. 20/3, Dosya 1335/32

Telgraf. 906/150

Sivas. 9.10.35

Eskişehir Mutasarrıf Vekaletine, Eskişehir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkeziyesine, Konya'da Heyet-i Temsiliye azasından Refet Bey efendiye ve (Konya Heyet-i Merkeziyesine), Ulukışla Kaymakamlığına (Ulukışla ve (Konya Heyet-i Merkeziyesine), Ulukışla Kaymakamlığına (Ulukışla Mevki'i Kumandanlığına), Niğdede II. Fırka Kumandanı Mümtaz Beyefendiye (Merakiz-i Niğdeye), Kayseri Mutasarrıf Vekili Emrullah Beye, Dersaadetde Matbu'at Cemiyeti namına heyet-i temsiliye nezdine gelmek üzere muharrir Ruşen Eşref ve Fotoğrafı Kenan Beyler yarınki (10 teşrin-i evvel) Cuma günü Eskişehir-Konya-Ulukışla-Kayseri üzerinden Sivas'a hareket edeceklerdir^ Mümaileyhima her türlü teshilat ve muavenetin ibraz olunarak sürat-i mümkün ile Sivasa gelebilmelerinin teminini rica ederim. Merakiz-i Niğde'ye.

Bu babda Ulukışlada icab edenlere evamir-i seria ve-

rilerek Eşref Begin ve maiyyetinin hüsn-ü istikbal ve Amerika otomobilleriyle hareketinin emin olunacağına itminan hasıl edilmiş ve oraya muvasalatlarıyla, oradan hareketlerinin taraf-ı acizaneme işar buyrulmasım hassaten temenni ederim. Ruşen Bey aynı zamanda samimi bir arkadaşımıdır.

Aslma mutabıkdır.

**Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Heyet-i Temsiliyesi Namına Mustafa Kemal**

Belge. 17, Fotokopi. 13

Klasör. 14, Fihrist. 20/5

Müstaceldir.

*Sivas 'ta Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Heyet-i
Temsiliyesi Namına Mustafa Kemal Paşahazretlerine,
Tokad. 11.10.35*

C- 9 Teşrin-i evvel 35. Ruşen Eşrefve Kenan Beyler geldiler. Her türlü istirahatlerine ihtimam olunmaktadır. Bugün burada muhterem misafirlerimizdir. Bu gece trenle Konya, orada iki gün kaldıktan sonra Ulukışla tarikiyle Sivas hareket edecekleri maruzdur. 11.10.35.

Eskişehir Mutasarrıf Vekili Sabri

Belge. 18, Fotokopi. 15

Atatürk Arşivi, Klasör. 14, Fihrist. 20/4
Sivasta Heyet-i Temsiliye Riyaset-i Aliyyesine,

Şerh-Ruşen Eşref ve Fotoğraf(cı) Kenan beyler Kon-
yamıza neşrif ederek dün gece yollarına devam etdikleri ma-
ruzdur. 14.10.35

Heyet-i Merkeziye
Reisi Ömer.

Belge. 19

Gnkur Harp Tarihi Dairesi, Askeri Tarih ve Stratejik
Etüd Başkanlığı Klasör. 259, dosya. 19 Fihrist. 100 "İstik-
lal Arşivi"
Tel-şifre 21.4.36

Bursa 'da 14 'ncü Kolordu Kumandanlığı Vekaletine,

Anadolu Ajansı tebligatından İstanbul için mühim sa-
yılacak havadisın oraca tab ve teksiri ile nüsha-i kafiyesi-
nin İstanbulda malum olan Ajansa irsali mercudur.
22. yazdım.

Heyet-i Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Belge. 20

*Gnkur Harp tarihi Dairesi, Askeri Tarih ve Stratejik
EdütBaşkanlığı "AtatürkArşivi", Klasör. 29,
Dosya. 336/24, Fihrist. 16*

*Ankara Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Temsiliyye
, Riyasetine,*

Samsun /15.3.36

Bir haftadan beri mukadderatımız hakkında hiçbir ma-
lumat vurud etmemesi ve ahiren Adana, Birecik, Maraş, Ur-
fa, Bitlis, Diyarbekir, Siirt, Erzurum, Bayburt, Aşkale, Van
merkezlerine Postahanece emanet kabul edilmemesi mucib-
i endişe olmaktadır. İyi, fena mukadderatımız hakkındaki
istitlaatdan günü gününe haberdar edilmekliğimizi rica ey-
leriz.

**Samsun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Reisi Süleyman**

Belge. 21.

Klasör. 29, Fihrist. 17

*Ankara'da Heyet-i Temsiliyye Riyasetine, Hasankale.
17.3.36*

Onbeşgündür vaziyet hakkındaki hiçbir malumat alınamıyor. Mühim noktada bulunan biz Pasinlilerin vaziyet-i hazırardan haberdar buyrulmaklığımız müsterhamdır.

**Müdafaa-i Hukuk Heyeti Adına
Bekir**

*Hasankale Müdafaa-i Hukuk Merkezine,
Ankara. 18.3.36*

C- Bil-mecburiyet malumatı Kolorduya ve vilayete yazıyoruz. Sizi de haberdar edecekler efendim.

Mustafa Kemal